

Beskattning av småföretag

NSFR-seminarium i Lund 2003

Juridisk generalrapport

Mats Tjernberg

1. Inledning

I de rekommendationer och skrivelser för främst beskattning av små- och medelstora företag som Europeiska Unionen har utfärdat,¹ framhålls som angelägna frågor särskilt; neutralitet mellan olika företagsformer, företagsombildningar, generationsskiften samt regelförenklningar. Av samtliga vid detta seminarium deltagande länders rapporter framgår att skattepolitiken, åtminstone som det uttrycks i förarbeten och den politiska debatten, är inriktad på att tillgodose dessa frågor.² Det är emellertid också så att den politiska inställningen inte till fullo verkar ha omsatts i praktiken. Det kan ha sin orsak i den hos statsmakternas tvehågsna inställning till småföretagens skattesituation som förmedlas i samtliga rapporter. Å ena sidan ser man det som mycket angeläget att skapa incitament för risktagande och entreprenörskap för småföretag, å andra sidan ser man potentiella risker med att skapa fördelaktiga beskattningsstrukturer som skulle kunna utnyttjas för att uppnå ej avsedda och mot andra grupper icke neutrala skatteförmåner. Det råder också osäkerhet om med vilka medel incitament för småföretag i så fall bör ske. Det är mot bakgrund av dessa motstridiga önskemål som den nuvarande skattemässiga behandlingen av småföretag i de nordiska länderna bör förstås. Det övervägande antalet regler, ofta relativt komplicerade i sin utformning, som särskilt berör småföretag har tillkommit just för att upprätthålla neutralitet och likformighet i skattesystemen. Det finns också exempel på regler, dock färre till antal, som är avsedda att

¹ 94/390/EC: Commission Recommendation of 25 May 1994 concerning the taxation of small and medium-sized enterprises. Inom kommissionen har nyligen också hållits en konferens på temat "green paper" för entreprenörskap.

² Det kan naturligtvis vara viktigt att försöka definiera vad som innefattas i termen småföretag för att kunna bedöma i vilken utsträckning särskilda regler och åtgärder är riktade mot dessa. Avgränsningar av olika slag återfinns i dels EU:s olika dokument, dels i framförallt redovisningsregler i de rapporterade länderna. Mot bakgrund av innehållet i de olika nationalrapporterna, och denna generalrapport, kan man dock nöja sig med att i detta sammanhang ringa in verksamheter som bedrivs direkt av fysiska personer, genom handelsbolag samt i aktiebolag med endast ett fåtal ägare (varav en eller flera är aktiva i aktiebolaget).

skapa incitament för småföretag. Av nationalrapporterna att döma har emellertid inget av länderna tydligt tagit ställning till i vilken riktning skattepolitiken för småföretag bör utvecklas.

Skatterättsliga frågor med anknytning till småföretag har på senare tid uppmärksammats både i juridisk forskning³ och statligt utredningsarbete⁴ i de nordiska länderna. Även många av NSFR:s tidigare seminarier har rört sig kring frågor av betydelse i detta sammanhang.⁵ Generationsskiftesfrågor behandlades senast i Helsingör 2001 och behandlas givetvis inte vid detta seminarie. Det bör naturligtvis framhållas att småföretagens skattesituation i länderna i mycket hög grad påverkas även av skattesystemet i stort och generella företagsbeskattningsregler. I samtliga länder utgör nämligen småföretagen en mycket stor andel av det totala antalet företag.

Jag kommer i min generalrapport att fokusera på principiella och systematiska likheter och skillnader mellan länderna avseende beskattningen av småföretag. För mer ingående beskrivningar av dels skattsystemen i de olika länderna, dels de olika regelsystemen för småföretag, hänvisas till respektive nationalrapport.

1. Olika företagsformer

De civilrättsliga förutsättningarna för olika företagsformer är mycket likartade i de olika länderna. Det finns som fysisk person möjlighet att bedriva företag även utan formella krav på registrering. I *Finland* skiljer man på rörelseidkare och yrkesutövare vilket dock saknar betydelse för beskattningen, men däremot innebär olika krav på bokföring. Handelsbolag, kommanditbolag eller motsvarande kräver i alla länder som huvudregel registrering och att särskilda regler följs. I *Danmark* saknas dock särskild lagstiftning för denna företagsform, istället är rättsläget utvecklat genom praxis. I samtliga länder beskattas inkomst av enskild näringsverksamhet och handelsbolag, respektive

³ Som exempel i Sverige kan nämnas; Mats Tjernberg, Fåmansaktiebolag, 1999 och Urban Rydin, Inkomst av näringsfastighet i enskild näringsverksamhet. Arbetsinkomst eller kapitalinkomst?, 2003. I Danmark har frågorna behandlats av bl.a. Malene Kerzel, Hovedaktionærdispositioner i skatteretlig belysning, 2000, och Liselotte Hedetoft Madsen, Beskatning ved deltagelse i personselskaber. I Finland hölls Vatt-seminarium 18.4.2002 om Beskatning av småföretag.

⁴ I Sverige senast i SOU 2002:35, Ny handelsbolagsbeskattnings och SOU 2002:52, Beskatning av småföretagare. I Finland genom VM 12/2002, "Arvela-betänkandet" och i Norge genom NOU 2003:9, "Skauge-betänkandet".

⁵ NSFS nr 29, Omstrukturerings av företag, NSFS nr 33, Samspelet mellan beskattningen av aktiebolag och aktieägare samt Årsbok för nordisk skatteforskning 2001, Generationsskifte.

kommanditbolag, direkt hos företagaren. När det gäller aktiebolagsformen har sedan länge stor överensstämmelse rått mellan regleringarna i de nordiska länderna, något som förstärkts genom EU:s direktiv på området. I Finland planeras en helt ny lag till 2005 eller 2006. Minimikrav på aktiekapital är i *Finland* 8.000 euro, i *Sverige* 100.000 svenska kronor, och i *Danmark* 125.000 danska kronor (för ”anpartsselskab”).

2. Löpande beskattning

2.1 Beskattning av arbetsinkomst respektive kapitalavkastning från aktiebolag

En central fråga som behandlas i rapporterna är hur företagsbeskattningen förhåller sig till skattesystemen i stort. Alla rapporterade länder utom *Danmark* har sedan ett tiotal år ett s.k. dualistiskt skattesystem, något som är mycket ovanligt i ett internationellt sammanhang. Beskattningen av kapitalinkomster är åtskild från beskattningen av andra inkomster och dessutom belastad med betydligt lägre skattesats. Uppdelningen skapar problem när det gäller att allokera den vinst som uppkommer i företaget till rätt inkomstslag. Skillnaden i skatteuttag kan ge incitament för företagaren att styra inkomsternas beskattning till det mest förmånliga inkomstslaget. I den mån företagaren fritt tillåts göra det kan det uppstå problem avseende neutralitet, dels mellan olika företagsformers beskattning, dels jämfört med andra typer av förvärvsinkomster. I *Sverige, Norge och Finland* har man valt att införa särregler för fåmansaktiebolag, eller motsvarande, för att förhindra att vinster från förvärvsarbete ”felaktigt” allokeras till inkomstslaget kapital. Vilka företag och ägare som omfattas, samt tekniken för reglerna, varierar mellan de olika länderna. Det är viktigt att framhålla att såväl bolagets som ägarens skattesituation måste beaktas för att få en bild av den löpande beskattningen för fåmansaktiebolag.

Sverige har traditionell ekonomisk dubbelbeskattning av aktiebolag med en bolagsskattesats på 28 procent och, förutom ett mindre utrymme för skattefri utdelning på onoterade aktier, en skattesats på 30 procent för utdelning i inkomstslaget kapital. Utdelning till aktiva delägare som överstiger ”normal” kapitalavkastning beskattas som förvärvsinkomst med en högsta marginalsattesats på 56-58 procent. Kapitalavkastningen beräknas

till statslåneräntan plus 5 procent multiplicerat med aktiernas anskaffningskostnad.⁶ Löner till andra än ägaren själv får under vissa omständigheter läggas till anskaffningskostnaden. De som omfattas av reglerna skall själva eller genom närstående ha varit verksamma i betydande omfattning någon gång under den senaste femårsperioden. Finns det passiva personer som till minst 30 procent äger aktier med rätt till utdelning undantas samtliga ägare från reglerna.

I *Finland* är bolagsskatten 29 procent. Bolagsskatten gottgörs delägarna som därför inte själva betalar skatt på mottagen utdelning. Den enkelbeskattade utdelningen i inkomstslaget kapital är för fåmansaktiebolag dock begränsad till 13,5 procent på aktiens matematiska värde. Utdelning därutöver beskattas som förvärvsinkomst med högsta marginalsatt 55 procent. Medel som behålls i bolaget ökar det matematiska värdet och därmed kapitaldelen av framtida utdelningar. Reglerna är tillämpliga på samtliga ägare, oavsett om de är aktiva eller inte, i onoterade bolag.

I likhet med Sverige och Finland har *Norge* fördelningsregler mellan kapital och förvärvsinkomst, men fördelningen sker på likartad sätt oavsett om verksamheten bedrivs i ett aktiebolag eller som enskild näringsverksamhet. Delningsreglerna är tillämpliga om 2/3 eller fler av ägarna är aktiva i företaget eller uppbär 2/3 eller mer av aktieutdelningen eller överskottet. Gränsen för aktivitet går som huvudregel vid 300 timmar och räknas gemensamt för alla företag med likartad verksamhet som man är delägare i. Tidsgränsen gäller inte för ”liberala yrken”. Efter att alla intäkter och kostnader av kapital eliminerats från näringsverksamheten, skall ett kapitalavdrag göras som beräknas till en viss procentsats av ett kapitalavkastningsunderlag. Procentsatsen fastställs av Stortinget varje år och är för 10 procent för år 2003. Överskott av kapital beskattas med 28 procent. Vidare reduceras personintäkten med ett löneavdrag uppgående till 20 procent av den totala lönekostnaden. För personintäkten uppgår marginalsattesatsen till 50-58 procent.

I *Danmark* beskattas ”aktieselskab” respektive ”anpartsselskab” och deras ägare alltid efter allmänna regler. Bolagsskattesatsen är 30 procent. Kapitalvinst vid avyttring av aktier som ägts i mer än tre år, liksom utdelning, beskattas som ”aktieinkomst”. För 2003 beskattas ”aktieinkomst” under 41.100 kr med 28 procent och därutöver med 43 procent. Kapitalvinster av aktier som ägts mindre än tre år beskattas tillsammans med övriga personliga inkomster med en marginalsattesats upp till 59 procent.

⁶ I den under hösten lagda budgetpropositionen föreslås kapitalavkastningsutrymmet höjas något.

2.2 Beskattning av arbetsinkomst respektive kapitalavkastning i enskild näringsverksamhet och handelsbolag samt kvarhållna vinstmedel

De särregler som dualismen i systemen framtvingar skall skiljas från de regler som införts för att upprätthålla neutralitet mellan företagsformerna. *Danmark*, som av ovan angivna skäl inte har behov av särregler för fördelning mellan kapital- och förvärvsinkomster, har dock sedan en längre tid ett system för att åstadkomma neutralitet mellan skilda slag av företagsinkomster. Motsvarande finns i de andra länderna. Även i de fall inkomsten skall beskattas direkt hos företagaren sker alltså en uppdelning mellan arbetsinkomst och kapitalinkomst. Ländernas system för detta är likartade, på så vis att inkomsternas art i princip saknar betydelse och att fördelningen i princip sker med utgångspunkt i relationen mellan tillgångar och skulder hänförliga till verksamheten.

I *Danmark* kan enskild näringsidkare och delägare i handelsbolag frivilligt välja mellan tre olika system för beskattning; personskatt, verksamhetsskatt och kapitalavkastningsskatt. En tillämpning av personskattereglerna innebär full beskattning och uttag av arbetsmarknadsbidrag till en marginalsatt på ca 63 procent. Verksamhetsreglerna är egentligen endast ett beräkningssystem för skatten som innebär att en beräknad avkastning på ett kapital i verksamheten beskattas som kapitalinkomst. Avdrag görs från den personliga inkomsten med motsvarande belopp såsom ränteutgift. I kombination med detta kan den skattskyldige göra avsättning till konjunkturutjämning, vilken är maximerad till 25 procent av överskottet i verksamheten och beskattas med 30 procent. Resterande överskott beskattas endast med verksamhetsskatt 30 procent om det behålls i verksamheten, men beskattas som personlig inkomst med marginalsatt upp till 63 procent om det tas ut ur verksamheten. Tas medel ut vid en senare tidpunkt skall motsvarande inkomst tas fram till full beskattning samtidigt som tidigare erlagd skatt om 30 procent tillgodoföres den skattskyldige. Här uppnås faktiskt en fördel jämfört med aktiebolagsformen eftersom verksamhetsreglerna kan användas förlustutjämning genom "carry back" Den skattskyldige kan som ett alternativ använda sig av de enklare reglerna om kapitalavkastning.

I *Finland* beräknas inkomsten av kapital till 18 procent av nettoförmögenheten vid årets ingång. Till förmögenheten läggs 30

procent av de löner som utbetalats under föregående år. Alternativt kan företagaren yrka 10 procent av nettoförmögenheten, vilket lönar sig vid låga förvärvsinkomster eftersom marginalsikten då kan understiga beskattningen i inkomstslaget kapital. Överlåtelsevinster av fastigheter och värdepapper behandlas alltid som kapitalinkomst. Beskattningen för öppna bolag och kommanditbolag sker på delägarnivå och påminner om den för enskild näringsverksamhet. Fördelningen är tvingande. Det finns i Finland ingen möjlighet att behålla vinstmedel till lägre beskattning i andra företagsformer än aktiebolag. För att detta skall uppnås krävs alltså byte av företagsform.

Sverige erbjuder enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag möjlighet att överföra en viss del av överskottet i näringsverksamheten till inkomstslaget kapital för 30 procents beskattning. Överföringen kan uppgå till statslåneräntan plus 5 procent på vid årets ingång nedlagt kapital i verksamheten. I Sverige kan enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag också expandera verksamheten med enkelbeskattat kapital tack vare reglerna om expansionsfond. På avsättningen, som baseras på behållet kapital vid årets slut i verksamheten, skall skatt erläggas med 28 procent. Medlen skall återföras till full beskattning om kapitalet sedan sjunker genom uttag av företagaren, och återföring kan även användas i förlustutjämnande syfte, vilket likt i Danmark innebär ”carry back” och en fördel jämfört med aktiebolagsformen. Detta eftersom expansionsfondsskatten då återbetalas jämfört med bolagsskatten som är definitiv.

Som framgår ovan i 2.1 görs fördelningen i *Norge* på likartat sätt oavsett företagsform. Eftersom den del av inkomsten som inte beskattas som personintäkt endast beskattas med allmän skatt på 28 procent kan således kvarhållna vinstmedel sägas erhålla samma låga beskattning som aktiebolag.

3. Skatt vid överlåtelser m.m.

I enlighet med kontinuitetsprincipen bör under vissa förutsättningar ändring av företagsform kunna ske utan beskattning av orealiserade vinstmedel. Förutsättningarna för detta varierar mellan länderna. I *Finland* krävs att företagets ”identitet” bevaras, dvs. att tillgångar och skulder överförs till det nya företaget utan att bokföringsvärdet ändras. Det är inte möjligt att omvandla fåmansaktiebolag till personbolag i Finland, men förslag om detta är lagt. Sverige öppnade för den möjligheten för ett par år sedan.

Sverige och *Danmark* har regler för ombildning från enskild näringsverksamhet till aktiebolag som påminner om varandra och är uppbyggda kring kontinuitetsprincipen som en huvudregel. I *Danmark* skall ägaren vara fullt skattskyldig i landet, hela verksamheten skall överlåtas och ersättning får bara utgå i andelar i det förvärvande bolaget. I *Sverige* kan överlåtelse utan beskattning ske även för verksamhetsgren och ersättningens form saknar i princip betydelse. Samordning sker dock med fördelningsreglerna för fåmansaktiebolag, på så sätt att alla andelar i det förvärvande bolaget måste omfattas av fördelningsreglerna. Det skulle annars vara möjligt för den fysiske näringsidkaren att omvandla verksamheten till aktiebolag före försäljningen och på så sätt undkomma progressiviteten i beskattningen för förvärvsinkomster.

Även i *Norge* finns möjlighet till vissa skattefria ombildningar av företagsform. Kontinuitetsprincipen är huvudregel och förutsätter att överföring sker från enskild näringsverksamhet till ett i *Norge* nybildat aktiebolag. Det måste föreligga ägarsamband med minst 80 procent. Vid övriga ombildningar kan skattefrihet uppnås efter ansökan hos Finansdepartementet,

EU:s fusionsdirektiv är naturligtvis implementerat i *Sverige*, *Finland* och *Danmark*. Det innebär att fusion, delning, verksamhetsöverlåtelse och andelsbyte som huvudregel skall kunna ske utan skattekonsekvenser. Gemensamt för *Sverige* och *Finland* är att det ställs krav på att det eventuella kontanta vederlaget högst får uppgå till 10 % av det sammanlagda nominella värdet av de aktier som lämnas i vederlag. I *Norge* kan fusion genomföras skattefritt om den sker i enlighet med bolags- och redovisningsrättsliga regler.

Kapitalvinst av avyttring av aktier och andelar beskattas som huvudregel i inkomstslaget kapital. I *Finland* ges möjlighet att alternativt beräkna anskaffningsutgiften till 20 procent av försäljningspriset eller, om tillgångarna ägts i mer än tio år, 50 procent av försäljningspriset. Kapitalskattesatsen i *Finland* är 29 procent. Det kan därför löna sig för enskilda näringsidkare att omvandla sina verksamheter till aktiebolag före en avyttring och på så vis komma i åtnjutande av anskaffningspresumtionen. I *Sverige* kan en schablonmässig anskaffningsutgift endast användas för marknadsnoterade aktier. För vinster på aktier i fåmansbolag sker beskattning med hälften i inkomstslaget kapital med 30 procent och den andra hälften läggs till ägarens förvärvsinkomster och blir föremål för progressiv beskattning. De s.k. 3:12-reglerna gäller alltså båda utdelning och kapitalvinster men fördelningen sker på olika sätt. I allmänhet ger 3:12-reglerna en lägre skattebelastning

vid realisering av vinster i form av aktieavyttring jämfört med utdelning. I Norge tillämpas delningsreglerna löpande, vilket innebär att några sparade vinstmedel inte anses finnas vid en avyttring. De så kallade RISK-reglerna tillämpas därför på aktier i alla aktiebolag. För att hindra dubbelbeskattning av bolagsvinster justeras anskaffningskostnaden upp med i bolaget behållna beskattade vinster.

4. Särreglering av småföretagare

4.1 Negativ särreglering

Det nära sambandet mellan företagaren och företaget har i vissa länder motiverat att olika transaktioner och förmåner regleras särskilt. Behovet av viss särskild skatterättslig reglering av småföretag är uppmärksammat och diskuterat i alla länderna. Synen på negativ särreglering varierar mellan länderna. Längst i detta avseende verkar Sverige ha gått, även om de flesta av de 1975 införda så kallade stoppreglerna för fåmansföretag avskaffades år 2000. Förutom att en del har behållits, och några nya tillkommit, kvarstår dock ”3:12-reglerna” som de kanske viktigaste och mest betydelsefulla särreglerade området för fåmansaktiebolag i Sverige. Bakgrunden till det senare regelsystemet är den dualism som skapades i skattesystemet i samband 1990-talets skattereform. Motsvarande problematik och regelsystem finns i Norge och Finland.⁷ I Danmark däremot råder som huvudregel ett enhetligt skatteberäkningssystem. Utdelning hänförs dock till ”aktieinkomst” och beskattas med 28 procent upp till maximalt 41.100 kr och därutöver som 43 procent. Detsamma gäller för kapitalvinster på aktier som ägts i mer än tre år. Vinster vid avyttring av kortare innehav hänförs dock till kapitalinkomst, vilken vid skatteberäkningen ingår i den personliga inkomsten och beskattas progressivt. Uppenbarligen ser inte den danske lagstiftaren att den potentiella möjligheten att omvandla arbetsinkomster till kapitalinkomster är tillräckligt omfattande för att införa särregler mot detta. Inte heller i övrigt innehåller den danska skatterätten i stort sett några hindrande särregler rörande småföretag. Det finns dock en omfattande domstolspraxis

⁷ Likheter och skillnader mellan de olika nordiska ländernas system för fördelning mellan kapital- och tjänsteinkomst behandlades i NSFS nr 33, 1995; Samspelte mellan aktiebolag och aktieägare.

innebärande beskattning av utdelning för olika dolda förmåner som har utgått från bolag till huvudägare.

4.2 Positiv särreglering

Vad som ännu återstår att pröva i de nordiska länderna är en mer uttalat positiv särreglering, kanske inte enbart i syfte att upprätthålla viktiga skatterättsliga principer som neutralitet, likformighet och kontinuitet, utan grundat på politiska mål om att skapa tillväxtbefrämjande förutsättningar för småföretag. Sådan positiv särreglering kan kombineras med många av de särregler som redan finns och som syftar till att skapa neutralitet och förhindrande av otillbörliga skatteförmåner. Ännu så länge verkar det emellertid finnas ett glapp mellan de politiska målsättningarna, såsom de uttrycks i betänkanden och propositioner, och genomförandet av gynnande regler. I den mån det införts lättnader i skattehänseende är de oftast av generell art. Norge och Finland intar här en särställning i det att vinster i aktiebolag endast är föremål för enkelbeskattning.

I *Sverige* är en av få inkomstskattelättnader för småföretag ett visst utrymme för skattefrihet för utdelning på andelar i onoterade företag. Under vissa förutsättningar kan underskott av nystartad enskild näringsverksamhet och handelsbolag dras av från inkomst av tjänst under de fem första åren efter starten. Därutöver erbjuds en mindre nedsättning av arbetsgivaravgifterna, en viss lättnad för arvs- och gåvoskatt samt att kapital nedlagt i näringsverksamhet är befriat från förmögenhetsskatt.

Den senare är helt slopad i *Danmark*. Danmark erbjuder vissa förmånliga regler för nystartade verksamheter. En fysisk person kan under etableringsåret, och de närmast följande fyra åren, få avdrag för avsättning till etableringskonto. Avsättningen måste motsvaras av kontant inbetalning eller motsvarande. Medlen kan sedan användas för anskaffning och avskrivning på vissa avskrivningsberättigade inventarier.

I *Finland* är ägarnas förmögenhetsbeskattning lindrad genom att endast 30 procent av aktiernas beskattningsvärde är skattepliktigt. Det förutsätter att bolaget bedriver näringsverksamhet och att delägaren tillsammans med närstående äger minst 10 procent av bolagets aktier. Därutöver finns i Finland inga positiva särregler för småföretag. Inte heller ges möjlighet för enskilda personer att, likt vad som är fallet i t.ex. Sverige med reglerna om expansionsmedel, spara en del av inkomsten i företaget till lägre beskattning. I den

finländska rapporten påpekas att det föreligger klara neutralitetsbrister mellan skilda företagsformer. Den planerade företagskattereformen innehåller inte heller några särskilt riktade incitament för småföretags entreprenörskap.

Norge har få regler som riktar sig direkt mot småföretag, men typiskt sett har vissa generella regler störst betydelse för småföretag. I den norska rapporten nämns som exempel på positiva regler som, utan att vara begränsade till småföretag, ändå antas ha stor betydelse för dessa; avdrag för forskningskostnader och s.k. aktiebidrag. Är vissa villkor uppfyllda kan en aktieägare få avdrag för ekonomiska bidrag till bolaget. Det skall röra sig om nystartad verksamhet och aktieägaren får avdrag för tillskott för att täcka underskott i bolaget. Bidraget beskattas hos bolaget och får dras av hos aktieägaren. I den norska rapporten uttrycks att man efter 1992 gick ifrån gynnande genom skatteregler och ersatte det med andra riktade stödåtgärder, men att det nu finns ett förnyat intresse för användande av skatteregler.

5. Regelkomplexitet

I inget av länderna verkar uttalade politiska målsättningar om regelförenklingar ha fått något kraftigt genomslag i skattereglerna för småföretag. Snarare har neutralitetssträvandena i framförallt Sverige och Danmark givit utslag i relativt komplicerade regler för att dela upp inkomster för enskilda näringsidkare mellan kapital- och arbetsinkomst. Det påpekas i den danska nationalrapporten att den största administrativa bördan för dessa regler åvilar den skattskyldige. Denne måste för att kunna använda reglerna fullgöra och fastställa flera olika beräkningar och underlag. Verksamhetsordningen är samtidigt i viss mån självreglerande vilket minskar arbetsbördan för skattemyndigheterna. I de länder där regler skapats för att åstadkomma neutralitet mellan företagsformer ser modellerna likartade ut. Modellen har två beståndsdelar som båda är relaterade till det kapital som behålls i verksamheten. Dels ligger kapitalbehållningen till grund för att endast beskatta den del av vinsten som behålls i verksamheten med samma skattesats som för bolag, dels kan den del av vinsten som motsvarar en viss avkastning på det behållna kapitalet hänföras till inkomstslaget kapital. Det senare avser att jämställa med den möjlighet som en aktieägare har att låna ut medel till bolaget och erhålla enkelbeskattad ränta i inkomstslaget kapital. Metoden kan sägas innebära ett skapande av en fiktiv egen skatteenhet för

verksamheten skild från företagaren. Av den anledningen är regelkomplexen för detta mycket detaljerade och komplexa. Möjligen kompenseras detta av att reglerna innebär fördelar för de företagare som använder dem. Några särskilda ansträngningar har i vilket fall som helst inte gjorts för att tillmötesgå önskemål om förenklade skatteregler för småföretag. De förslag till förenklingar som ändå har lagts fram i t.ex. Sverige, men inte genomförts, har ofta haft försämrade skattevillkor som pris. Bortsett från vissa förenklingar i redovisningsreglerna har det inte heller i Norge genomförts regelförenklingar för småföretag, även om det i NOU 2003:9 uttryckts att regelförenklingar i skattereglerna generellt är en angelägen fråga.

Vid en jämförelse mellan de fördelningsregler av utdelning mellan kapital- och förvärvsinkomst som finns i Sverige, Norge och Finland verkar *Finland* ha en enklare uppdelning av vilka ägare som omfattas av reglerna. Uppdelningen går mellan icke börsnoterade och börsnoterade bolag och det görs i princip ingen skillnad mellan verksamma och passiva delägare. Kapitalinkomstandelen minskas dock något till följd av att det matematiska värdet på aktien bl.a. justeras ned om bostad som använts av delägarern eller hans familj upptagits som tillgång. Eftersom Sverige och Norge har valt modeller som innebär att endast vissa företag och delägare omfattas, är reglerna för tillämpningsområdet i båda dessa länder mycket omfattande och detaljerade. När det har visat sig möjligt att kringgå reglerna genom olika skatteplaneringsåtgärder har regeringarna nödgats att komplettera och utvidga reglerna ännu mer, vilket har medfört att tillämpningsområdet i vissa avseenden är för omfattande och i andra för snävt. Den enklare modell som har valts i Finland har dock naturligtvis brister när det gäller likformighet och neutralitet.

6. Avslutning – det europeiska perspektivet

Medlemskapet i EU, eller i Norges fall EES, innebär möjligheter för medlemsstaterna, men också skyldigheter. Vid sidan av den vägledande rekommendation som redan berörts finns det inga bindande direktiv som riktar sig just mot beskattning av småföretag. Indirekt så omfattar naturligtvis moder/dotterbolagsdirektivet, 90/435/EC, och fusionsdirektivet, 90/434/EC, även små- och medelstora företag men är inte inriktat på att förbättra beskattningssituationen för just dessa företag. Däremot har EG-

domstolens utveckling av sin praxis inneburit, och kommer fortsättningsvis att innebära, konsekvenser för småföretag och dess ägare. Förbudet mot diskriminering av särskilt fri rörlighet av kapital och fri etablering kan möjliggöra för företagare att uppnå skattemässiga fördelar vid etablering utomlands eller överföringar, men även vid avyttringar av företag och verksamheter till utlandet.⁸ Som lyfts fram i den finländska rapporten har dessa förändringar ändrat förutsättningarna för småföretag, men dessa kan bara i begränsad omfattning dra nytta av den effektivare allokeringen och det internationella kapitalet. Jag delar uppfattningen att istället främst inhemska bolags- och ägarskatter är viktiga faktorer för småföretagare. Den fria marknaden kan emellertid innebära möjligheter att uppnå skattemässiga fördelar genom skatteplanering vid utflyttningssituationer.

Norge har i stort sett neutrala regler oavsett företagsform. I den norska rapporten noteras att en del regler diskriminerar utländska subjekt. Koncernbidrag och aktiebidrag kan bra utnyttjas mellan inhemska subjekt liksom gottgörelse för utdelning. Likaledes kan fusion bara ske skattefritt mellan norska bolag. I ”Skaugebetänkandet” föreslås att delningsreglerna skall upphävas och ersättas med någon form av utdelningsbeskattning. I likhet med vad som gäller Finland nedan är detta troligen delvis en följd av europeisk anpassning.

Som framgått ovan kommer *Finland* troligen att gå över till traditionell dubbelbeskattning av utdelning, med anledning av att system med gottgörelse av bolagsskatt har avskaffats eller kommer att avskaffas i många andra EU-länder. Det är alltså en anpassning till ett klassiskt system med full dubbelbeskattning, vilket bäst anses gynna den inre marknaden. I det nuvarande gottgörelsesystemet får utländska ägare inte någon gottgörelse för bolagsskatt och beskattas därför dubbelt. Finlands högsta förvaltningsdomstol, HFD 2002:56, har nyligen bett om ett förhandsbesked i frågan, men enligt nationalrapportören är det sannolikt att Finland kommer att övergå till klassisk dubbelbeskattning. Det är dock i så fall i dagsläget oklart om kompensation kommer att ske genom att antingen bolagsskatten eller kapitalinkomstskatten sänks. I annat fall uppkommer en markant skattehöjning för fåmansbolagsägare. Den finska regeringen väntas enligt nationalrapporten lägga en proposition under våren 2004.

⁸ Enligt C-436/00 skall en svensk skattskyldig medges uppskov med vinst vid andelsbyte även vid överlåtelse till annan medlemsstat, trots att det inte är möjligt enligt den svenska regelns utformning.

När det gäller målen i den ej bindande rekommendationen uppfylls de relativt väl av de rapporterade länderna. En av intentionerna i rekommendationen är att medlemsländerna bör skapa möjligheter till återinvestering i företagen med lågbeskattade vinstmedel. Bolagsskattesatserna i länderna kan inte sägas hindra detta då de ligger på mellan 28 och 29 procent. I *Sverige* ges för enskilda näringsidkare och delägare i handelsbolag motsvarande möjlighet genom reglerna om expensionsmedel för medel som behålls i verksamheten. *Danmark* har verksamhetsreglerna och *Norge* har delningsreglerna, vilka båda tillmötesgår detta syfte. Däremot tillhandahåller som tidigare nämnts *Finland* inte denna möjlighet. Å andra sidan synes inget hindra att enskild näringsverksamhet ombildas till aktiebolag för att uppnå detta syfte.

Rekommendationen uppmanar också medlemsländerna att underlätta för enskilda näringsidkare att skattefritt byta företagsform till aktiebolag. *Sverige* har genom ett antal regeländringar skapa mycket goda förutsättningar för detta, men det kvarstår ännu vissa hinder när det gäller att föra över fonder mellan företag. I de övriga länderna är ombildning från enskild näringsverksamhet till aktiebolag möjligt, men till skillnad från i Sverige är omvänt byte av företagsform inte möjligt.

Regelförenklingar är ett eftersatt område i samtliga rapporterade länder. Till stor del kan detta skyllas på att målen om regelförenklingar, neutralitet mellan företagsformer samt ett likformigt och rättvist skattesystem är svårförenliga. För att uppnå förändring i detta avseende kan det mycket väl krävas ett prioriterande av politiska mål framför upprätthållande av systemenliga skatteregler.

Mats Tjernberg, docent i finansrätt
Juridiska institutionen
Box 207
S-221 00 Lund
Sverige
Telefon: + 46 46 222 1035
Telefax: + 46 46 222 44 33
E-mail: mats.tjernberg@jur.lu.se